

ANNA NOWAK

*Katedra Ekonomii i Agrobiznesu
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie*

KONKURENCYJNOŚĆ WYNIKOWA GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE NA TLE POZOSTAŁYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE DANYCH FADN

Nadesłany: 09.05.2016   Zaakceptowany do druku: 12.07.2016

1. Wstęp

Znaczenie konkurencyjności rośnie w odniesieniu do wszystkich sektorów gospodarki, dotyczy to zatem również rolnictwa [Domańska, Nowak 2014, 29]. W rolnictwie bowiem, podobnie jak w całej gospodarce, przesłanką osiągnięcia lepszych szans na rozwój w warunkach zmagania z innymi uczestnikami procesu rynkowego jest wygrana w rywalizacji konkurencyjnej [Strojny 2012, 10]. Oceniając konkurencyjność poszczególnych podmiotów sektora rolnego w krajach członkowskich Unii Europejskiej, należy zwrócić uwagę na specyficzne uwarunkowania jego rozwoju. Wyniki badań wielu autorów wskazują na znaczne zróżnicowanie poziomu rozwoju poszczególnych krajów członkowskich, w tym także poziomu rozwoju rolnictwa [Serrão 2003, 14-20; Poczta i Fabisiak 2007, 110-117]. Różnice te dotyczą m.in. gospodarczego znaczenia rolnictwa, uwarunkowań przyrodniczych, liczby i struktury gospodarstw rolnych, posiadanego potencjału produkcyjnego, jak również efektywności jego wykorzystania.

Badanie konkurencyjności gospodarstw rolnych jest istotne zwłaszcza w warunkach dużej zmienności otoczenia, z jakimi mamy do czynienia w dobie globalizacji i w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Pozwala to bowiem na wytyczanie kierunków rozwoju i poszukiwanie właściwych instrumentów osiągnięcia przewagi w stosunku do innych podmiotów.

2. Konkurencyjność gospodarstw rolnych – ujęcie teoretyczne

Konkurencyjność jest cechą, którą można przypisać podmiotom/bytom prawie wszystkich poziomów analizy w ekonomii [Gorynia, Jankowska 2008, 51]. Skutkuje to jednocześnie tym, że nie ma jednorodności co do definiowania tego zjawiska, nie ma także uniwersalnej metody jego badania i oceny. Bogactwo definicji tego pojęcia wynika także z faktu, że wywodzi się ono co najmniej z trzech nurtów teorii ekonomii: teorii handlu międzynarodowego, teorii wzrostu gospodarczego oraz mikroekonomii [Strojny 2010, 22]. W pierwszym ujęciu, konkurencyjność rozpatrywana jest jako źródło osiągania korzyści z handlu przez poszczególne narody. Teoria wzrostu gospodarczego odwołuje się do konkurencyjności przez pryzmat zasobów czynników produkcji, efektywności ich wykorzystania, tempa i kierunku zmian strukturalnych oraz efektywności gospodarowania [Pocza, Siemiński 2010]. Konkurencyjność na poziomie mikro dotyczy natomiast przedsiębiorstw, w przypadku sektora rolnego obejmuje gospodarstwa rolne. W ujęciu mikroekonomicznym jest to zdolność do uzyskiwania przez przedsiębiorstwo określonych rezultatów w zestawieniu z innymi podmiotami gospodarczymi [Sipa 2007, 301]. Tóth [2012, 4] uznaje za konkurencyjne te gospodarstwa rolne, które są w stanie generować zyski powyżej społecznie akceptowanego poziomu, działając na wolnym, otwartym i konkurencyjnym rynku. Zróżnicowana struktura gospodarstw rolnych, zarówno pod względem posiadanego potencjału produkcyjnego, jak i rozmiarów oraz struktury produkcji, utrudnia prowadzenie analiz i dokonywanie uogólnień na tym poziomie. Najbardziej właściwym punktem odniesienia (cechą relatywną) wydają się być wybrane średnie cechy porównawcze dla całej zbiorowości gospodarstw rolnych w badanym kraju lub w innych krajach [Nosecka i in. 2011, 18]. Warto jednocześnie podkreślić, że przedsiębiorstwa rolnicze z różnych krajów nie konkurują między sobą bezpośrednio, lecz pośrednio [Ziętara 2014, 5]. Z konkurencyjnością mamy bowiem do czynienia również wówczas, gdy poszczególne podmioty nie są stroną na rynku rolnym, ale ich koszty produkcji mają zasadniczy wpływ na zdolność konkurencyjną produktów finalnych [Woś 2003].

O konkurencyjności mikroekonomicznej decyduje jakość posiadanych przez przedsiębiorstwo zasobów oraz umiejętności zarządzających, dotyczące wykorzystania tych zasobów dla poprawy konkurencyjności podmiotu [Frączek 2009, 11]. Różnorodność czynników kształtujących konkurencyjność gospodarstw rolnych pozwala je sklasyfikować w grupę czynników zewnętrznych i wewnętrznych względem badanego podmiotu. Podejście takie proponują m.in. Dobiegała-Korona i Kasiewicz [2000, 89], według których konkurencyjność przedsiębiorstwa na rynku jest efektem synergicznego oddziaływania wielu czynników wewnętrznych,

tkwiących w przedsiębiorstwie oraz mechanizmów i uwarunkowań zewnętrznych istniejących w otoczeniu. Cybulak i in. [2008, 9] są zdania, że zdolność konkurencyjna rolnictwa i jego podmiotów kształtowane są w większym stopniu przez zasoby wewnętrzne (np. stosowane technologie produkcji, zasoby czynników produkcji), niż przez rynek. Nie należy jednak tylko im przypisywać roli kreatora przewagi konkurencyjnej, bowiem ich wykorzystanie zależy w znacznym stopniu od czynników zewnętrznych, które określają arenę konkurowania i jej przebieg. Ponadto specyfika sektora rolnego wyraża się w ograniczonym instrumentarium konkurowania podmiotów tego sektora, a także w gorszej ich kondycji ekonomicznej w stosunku do podmiotów sektorów pozarolniczych. Sytuacja ta w większym stopniu uzależnia kształtowanie ich pozycji konkurencyjnej od uwarunkowań zewnętrznych.

Z uwagi na to, że pojęcie konkurencyjności odnosi się do różnych obiektów, podmiotów i grup, wyodrębnia się określone poziomy jej analizy. Badania konkurencyjności mogą dotyczyć nie tylko omówionego wyżej poziomu mikro, ale również mogą być prowadzone na poziomie mega-, makro- oraz mezo. Złożoność omawianego zjawiska i jego zależność od wielu uwarunkowań, zarówno o charakterze egzogenicznym, jak i endogenicznym, sprawiają ponadto, że do jego oceny stosuje się wiele zróżnicowanych kryteriów. Według Komisji Europejskiej najbardziej wiarygodnym wskaźnikiem konkurencyjności w długim okresie jest produktywność [European Commission 2009]. Również Poczta i Siemiński [2010, 25] podkreślają, że centralne znaczenie w ocenie konkurencyjności w aspekcie mikroekonomii ma efektywność ekonomiczna. Latruffe [2010, 7-30] z kolei dzieli miary konkurencyjności rolnictwa na te, które związane są z zarządzaniem strategicznym (np. koszty produkcji, rentowność, produktywność) oraz na wskaźniki konkurencyjności w zakresie handlu. Konkurencyjność można oceniać także na podstawie działań lub skutków, według tego kryterium wyróżnia się konkurencyjność czynnikową (określaną potencjałem do konkurowania) oraz wynikową (wyrażaną miejscem w rywalizacji gospodarczej) [Józwiak (red.) 2012, 18]. Pierwsza z nich eksponuje to, co określa zdolności firm do działań tworzących podstawy ich skutecznego konkurowania, natomiast konkurencyjność wynikowa określa wyniki konkurowania [Stankiewicz 2005, 39-45]. Do celów niniejszego opracowania wykorzystano takie właśnie podejście, ograniczając się jedynie do oceny konkurencyjności gospodarstw rolnych w aspekcie wynikowym.

3. Metodyka

Celem opracowania jest ocena konkurencyjności wynikowej gospodarstw rolnych w Polsce w porównaniu do pozostałych krajów Unii Europejskiej. Badania przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z bazy danych unijnego systemu rachunkowości gospodarstw rolnych - FADN (Farm Accountancy Data Network). Jest to baza danych, w której dane zbierane są według jednolitych zasad, a gospodarstwa tworzą statystycznie reprezentatywną próbę towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze UE. Analizę przeprowadzono dla materiałów empirycznych dotyczących 27 krajów członkowskich UE oraz dla lat 2009-2013. Z badań wyłączone Chorwację ze względu na to, że kraj ten przyłączył się do Unii Europejskiej w 2013 roku i w bazie danych unijnego FADN niedostępne są dane dotyczące lat wcześniejszych.

Na podstawie danych rachunkowych dokonano oceny konkurencyjności gospodarstw rolnych w Polsce i w pozostałych krajach UE w zakresie osiąganych przez nie wyników ekonomicznych. W tabeli 1. przedstawiono wykaz wskaźników charakteryzujących konkurencyjność wynikową, które uwzględniono w badaniach.

Tabela 1

Wskaźniki oceny konkurencyjności wynikowej gospodarstw rolnych

Wskaźniki oceny konkurencyjności wynikowej	Jednostka miary
Wskaźnik opłacalności = $[\text{produkcja} / \text{koszty ogółem}] \times 100$	%
Wskaźnik dochodowości pracy żywej = $[\text{dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego} / \text{AWU}^*]$	euro/AWU
Wskaźnik dochodowości produkcji = $[\text{dochód z gospodarstwa rolnego} / \text{produkcja}] \times 100$	%
Wskaźnik dochodowości aktywów trwałych = $[\text{dochód z gospodarstwa rolnego} / \text{aktywa trwałe}] \times 100$	%
Wskaźnik produktywności ziemi [produkcja/UR]	euro/ha
Wskaźnik produktywności pracy [produkcja/AWU*]	euro/AWU
Wskaźnik produktywności potencjalnej kapitału [produkcja/aktywa trwałe]	euro/1 euro
Wskaźnik produktywności bieżącej kapitału [produkcja/zużycie pośrednie]	euro/1 euro

*AWU (Annual Work Unit) – osoba pełnozatrudniona

Źródło: Opracowanie własne na podstawie L. Goraj, S. Mańko, Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009, s. 182 – 190.

4. Konkurencyjność wynikowa gospodarstw rolnych w oparciu o dane FADN

Konkurencyjność oceniana przez pryzmat osiągniętych wyników może dotyczyć w przypadku gospodarstw rolnych opłacalności produkcji, dochodowości, czy też efektywności wykorzystania czynników produkcji. W tabeli 2. przedstawiono wskaźnik przeciętnej opłacalności produkcji w gospodarstwach rolnych w latach 2009-2013, a także wskaźniki dochodowości pracy żywej, produkcji i aktywów trwałych. Pierwszy z wymienionych wskaźników wahał się w badanym okresie od 72,16% na Słowacji do 147,72% we Włoszech. W Polsce opłacalność produkcji kształtowała się na poziomie 117,53% i była o ponad 10 punktów procentowych wyższa, niż przeciętnie w UE. Można to tłumaczyć niższymi kosztami produkcji, które w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wynosiły w Polsce w badanym okresie 1275,3 euro i były o 29,2% niższe, niż przeciętnie w Unii Europejskiej (1799,4 euro/ha). Nieopłacalna produkcja (wskaźnik poniżej 100%) charakteryzowała gospodarstwa rolne w takich krajach, jak: Dania, Estonia, Finlandia, Estonia, Luksemburg, Łotwa, Republika Czech, Słowacja, Słowenia oraz Szwecja.

Dochodowość określa stosunek osiągniętego w gospodarstwie dochodu do zaangażowanych nakładów, wartości produkcji lub sprzedaży [Nowak, Domańska 2014, 64-73]. Dochodowość pracy żywej wyrażona wartością dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 osobę pełnozatrudnioną (AWU) wykazywała silne zróżnicowanie w obrębie Unii Europejskiej. Wskaźnik ten wahał się w latach 2009-2013 od -1924,30 euro/AWU na Słowacji do 26 640,04 euro/ha w Belgii. W Polsce 1 osoba pełnozatrudniona osiągała przeciętnie w ciągu roku dochód w wysokości 5593,80 euro, był on więc niemal 5-krotnie niższy od tego, jaki generowali producenci rolni w Belgii. Wysoki poziom dochodowości pracy obserwowano ponadto w Wielkiej Brytanii, Luksemburgu, Holandii, Francji i Austrii (wskaźnik wyższy od 18 000 euro/AWU). Można obserwować wyraźne dysproporcje w poziomie dochodowości pracy żywej pomiędzy krajami tzw. „starej Unii” a krajami, które przystąpiły do Wspólnoty znacznie później. W żadnym z krajów, które rozszerzyły UE w 2004 roku lub później wskaźnik dochodowości pracy nie przekraczał 10 000 euro/AWU, przy średniej unijnej wynoszącej 11 788,69 euro/AWU. Na podobne tendencje wśród krajów UE wskazują wyniki badań Nowak i Domańskiej [2014, 64-73] dla lat 2004 i 2011.

Konkurencyjność gospodarstw rolnych w zakresie dochodowości produkcji i dochodowości aktywów trwałych również silnie różnicowała kraje unijne. W Polsce dochodowość produkcji była wyższa, niż średnio w 27 krajach Wspólnoty, natomiast dochodowość aktywów osiągała 7,21% i była nieznacznie niższa, niż średnio w UE.

Tabela 2

Wskaźniki opłacalności i dochodowości gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej w latach 2009-2013 (średnia z 5 lat)

Kraj	Wskaźniki opłacalności i dochodowości			
	Wskaźnik opłacalności [%]	Wskaźnik dochodowości pracy żywej [euro/AWU]	Wskaźnik dochodowości produkcji [%]	Wskaźnik dochodowości aktywów trwałych [%]
Austria	109,75	18 040,14	37,79	7,68
Belgia	115,59	26 640,04	23,57	10,24
Bułgaria	101,81	3 019,98	21,88	12,29
Cypr	116,97	7 468,19	28,06	6,10
Dania	97,75	13 097,02	5,48	1,04
Estonia	91,40	8 939,15	20,33	11,00
Finlandia	75,05	15 481,41	22,23	5,97
Francja	104,29	18 451,57	20,45	15,13
Grecja	133,46	10 300,00	53,84	12,41
Hiszpania	129,81	15 431,28	43,87	10,19
Holandia	108,72	18 699,78	11,44	2,70
Irlandia	101,60	17 651,90	38,18	2,57
Litwa	109,72	8 394,20	41,19	20,08
Luksemburg	89,31	21 642,09	21,90	4,09
Łotwa	92,22	5 254,98	22,75	13,11
Malta	116,02	6 303,21	25,13	5,09
Niemcy	102,01	17 530,26	16,90	5,62
Polska	117,53	5 593,80	34,13	7,21
Portugalia	123,71	7 918,39	44,87	15,50
Rep. Czech	86,34	5 773,74	12,65	5,91
Rumunia	140,51	3 849,27	41,90	18,41
Słowacja	72,16	-1 924,30	-5,58	-5,75
Słowenia	94,03	4 150,45	25,36	3,56
Szwecja	87,72	10 095,79	8,59	2,30
Węgry	100,87	9 552,46	24,35	15,58
W. Brytania	103,17	23 391,40	21,46	3,67
Włochy	147,72	17 548,51	42,46	7,75
UE-27	106,27	11 788,69	26,12	8,13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN UE

Ocenę zakresu wykorzystania zasobów czynników produkcji w gospodarstwach rolnych umożliwiają wskaźniki produktywności. Można je obliczać jako produktywność cząstkową dotyczącą jednego czynnika lub jako produktywność całkowitą (wieloczynnikową). Poprawa efektywności produkcji powinna być rozpatrywana jako kluczowy element trwałego wzrostu dochodów. Może ona być wynikiem zarówno doskonalenia technik produkcji, jak też wdrażania nowych technologii [Alińska i in. 2008, 21]. Druga z wymienionych determinant stanowi według Mallawaarachchi i in. [2009, 5] główną siłą napędową wzrostu produktywności. W tabeli 3. przedstawiono cząstkowe wskaźniki produktywności ziemi, pracy i kapitału w gospodarstwach rolnych w Polsce na tle pozostałych krajów UE. Produktywność czynnika ziemi w Polsce wynosiła w latach 2009-2013 nieco poniżej 1500 euro/ha, co wskazuje na słabą pozycję konkurencyjną polskich gospodarstw rolnych w tym zakresie. Wynika ona z faktu, że wskaźnik ten osiągał zaledwie 54,5% średniej produktywności dla UE i niecałe 12% produktywności ziemi, jaką osiągnęli producenci w Holandii - kraju, gdzie obok Malty produktywność ziemi była najwyższa. Słabą pozycję konkurencyjną pod względem efektywności wykorzystania tego czynnika produkcji osiągnęły oprócz Polski pozostałe nowe kraje członkowskie (poza Cyprem), a także takie kraje, jak: Wielka Brytania, Portugalia, Irlandia i Hiszpania.

Produktywność pracy mierzona wartością produkcji w przeliczeniu na 1 osobę pełnozatrudnioną wykazywała silne zróżnicowanie w obrębie krajów UE. Najwyższą pozycję konkurencyjną w tym zakresie uzyskali w badanym okresie rolnicy w Danii (397,2% poziomu UE-27) i Holandii (271,3% wskaźnika UE-27). W Polsce wskaźnik ten wynosił 16 387,95 euro/AWU i był o 72,8% niższy, niż średnio w Unii. Należy wiązać to z niekorzystną strukturą agrarną w Polsce, a także ze zbyt wysokim poziomem zatrudnienia w polskim rolnictwie.

Efektywność wykorzystania czynnika kapitału oceniono w oparciu o produktywność potencjalną odnoszącą się do aktywów trwałych oraz na podstawie produktywności bieżącej, gdzie za kapitał przyjęto zużycie pośrednie. Wskaźnik produktywności potencjalnej przyjmował wartości od 0,07 euro/1 euro w Irlandii do 1,03 euro/1 euro na Słowacji. W Polsce potencjalna produktywność kapitału wynosiła 0,21 euro, co oznacza, że na 1 euro aktywów trwałych przypadało 21 euro wartości produkcji. Wskaźnik ten był prawie o 40% niższy, niż przeciętnie w UE. Produktywność bieżąca kapitału wyznaczona wartością produkcji w przeliczeniu na 1 euro kosztów w postaci zużycia pośredniego, wynosiła w Polsce 1,37 euro i była nieco niższa, niż przeciętnie w UE (1,43 euro/1 euro). Najwyższą wartość produkcji z 1 euro zużycia pośredniego osiągnięta była w Finlandii (2,05 euro) i w Luksemburgu (2,36 euro).

Tabela 3

**Wskaźniki produktywności czynników produkcji w gospodarstwach rolnych
w krajach Unii Europejskiej w latach 2009-2013 (średnia z 5 lat)**

Kraj	Wskaźniki produktywności czynników produkcji			
	Produktywność ziemi [euro/ha]	Produktywność pracy [euro/AWU]	Produktywność potencjalna kapitału [euro/1 euro]	Produktywność bieżąca kapitału [euro/1 euro]
Austria	2 163,59	47 735,24	0,20	1,61
Belgia	4 931,68	113 014,26	0,43	1,65
Bułgaria	1 010,10	13 804,74	0,56	1,55
Cypr	4 239,93	26 616,71	0,22	1,29
Dania	4 383,03	239 213,97	0,19	1,53
Estonia	732,92	43 979,43	0,54	1,47
Finlandia	1 661,42	69 628,88	0,27	2,05
Francja	2 129,66	90 245,39	0,74	1,78
Grecja	2 564,19	19 132,15	0,23	1,31
Hiszpania	1 314,56	35 172,60	0,23	1,60
Holandia	12 544,37	163 405,53	0,24	1,52
Irlandia	1 147,25	46 227,34	0,07	1,42
Litwa	762,91	20 380,04	0,49	1,32
Luksemburg	2 146,79	98 833,72	0,19	2,36
Łotwa	674,49	23 098,54	0,58	1,58
Malta	12 959,09	25 085,61	0,20	1,46
Niemcy	2 707,05	103 721,04	0,33	1,28
Polska	1 498,90	16 387,95	0,21	1,37
Portugalia	1 119,88	17 648,74	0,35	1,62
Rep. Czech	1 321,46	45 631,53	0,47	1,66
Rumunia	1 242,40	9 186,80	0,44	1,59
Słowacja	914,34	34 483,29	1,03	1,77
Słowenia	2 256,61	16 365,51	0,14	1,94
Szwecja	1 683,89	117 461,43	0,27	1,09
Węgry	1 302,07	39 222,11	0,64	1,23
W. Brytania	1 474,80	108 994,82	0,17	1,15
Włochy	3 321,72	41 325,90	0,18	1,37
UE-27	2 748,49	60 222,34	0,36	1,43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN UE.

5. Podsumowanie

W artykule dokonano oceny konkurencyjności wynikowej polskich towarowych gospodarstw rolnych w relacji do gospodarstw z innych krajów Unii Europejskiej w oparciu o wskaźniki opłacalności, dochodowości i produktywności. Wyniki badań wskazują, że w Polsce wartości większości przyjętych do analizy wskaźników kształtują się na poziomie niższym, niż przeciętnie w 27 krajach UE. Dotyczy to zwłaszcza produktywności pracy, osiągała ona w latach 2009-2013 jedynie 27,2% średniego poziomu unijnego. Niższą efektywność wykorzystania tego czynnika produkcji odnotowano w badanym okresie jedynie w Bułgarii, Rumunii i na Słowenii. Przewagę w stosunku do średniej unijnej osiągają polskie gospodarstwa rolne objęte systemem rachunkowości rolnej jedynie w zakresie opłacalności produkcji i dochodowości produkcji. Oznacza to relatywnie niską konkurencyjność wynikową badanych podmiotów sektora rolnego w Polsce na rynku europejskim.

Według Zegara [2011, 9-35] czynnikami, które rozstrzygną o poziomie dochodów gospodarstw rolniczych w dłuższym okresie, są ich potencjał produkcyjny i sprawność gospodarowania. Ta ostatnia kształtowana jest z kolei nie tylko przez ilość i jakość posiadanych zasobów, ale również przez relacje między nimi [Pawlak 2013, 14]. Odwołując się do tych opinii należy sądzić, że przekształcenia strukturalne, jakie dokonują się w polskim rolnictwie przyczynią się do poprawy konkurencyjności gospodarstw rolnych i sektora rolnego. Przekształcenia te prowadzą bowiem do wzrostu potencjału produkcyjnego pojedynczych gospodarstw w wyniku rosnącej powierzchni użytków rolnych, a także do poprawy relacji pomiędzy czynnikami produkcji, zwłaszcza na skutek malejącego poziomu zatrudnienia w rolnictwie.

LITERATURA

1. Alińska A., Floriańczyk Z., Toczyński T. (2008): Zagadnienia produktywności, regionalnego zróżnicowania nakładów pracy i kredytowania produkcji rolniczej w świetle Rachunków Ekonomicznych dla Rolnictwa. IERiGŻ, Warszawa, 21.
2. Cebulak T., Firlej K., Juchniewicz M., Rowiński J., Szczepaniak I., Szymański W., Wiatrak A.P. (2008): Wybrane aspekty konkurencyjności polskich producentów żywności. IERiGŻ, Warszawa, 9.
3. Dobiegała-Korona B., Kasiewicz S. (2000): Metody oceny konkurencyjności przedsiębiorstw. [w:] K. Kuciński (red.), Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw w Polsce. Materiały i Prace IFGN, tom LXXIX, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2000.
4. Domańska K., Nowak A. (2014): Konkurencyjność polskiego rolnictwa na rynku Unii Europejskiej. Prace Naukowe UE we Wrocławiu, nr 361 - „Agrobiznes 2014. Tom II. Rozwój agrobiznesu w okresie dziesięciu lat przynależności Polski do Unii Europejskiej” pod red. A. Olszańskiej i J. Szymańskiej, 29-37.

5. European Commission (2009): European Competitiveness Report 2008, Brussels.
6. Frączek P. (2009): Determinanty konkurencyjności sektorów i przedsiębiorstw. Ujęcie teoretyczne. *Przedsiębiorstwo i Region*, 1, 7-17.
7. Goraj L., Mańko S. (2009): Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym, Wydawnictwo Difin, Warszawa, 182 – 190.
8. Gorynia M., Jankowska B. (2008): Klastry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa. Difin, Warszawa, 51.
9. Józwiak W. (red.) (2012): Wzmacnianie pozycji polskiego rolnictwa – propozycje wstępne. IERiGŻ, nr 65, Warszawa, 18.
10. Latruffe L. (2010): Competitiveness, productivity and efficiency in the agricultural and agri-food sectors, OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 30, OECD Publishing, 7-30, <http://dx.doi.org/10.1787/5km91nkdt6d6-en>.
11. Mallawaarachchi T., Walcott J., Hughes N., Gooday P., Georgeson L., Foster A. (2009): Promoting productivity in the agriculture and food sector value chain: issues for R&D investment. ABARE and BRS report to the Rural R&D Council, Canberra, December, 5.
12. Nosecka B., Pawlak K., Poczta W. (2011): Wybrane aspekty konkurencyjności rolnictwa. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 18.
13. Nowak A., Domańska K. (2014): Zmiany dochodowości gospodarstw rolnych w Polsce na tle Unii Europejskiej. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 101(1), 64-73.
14. Pawlak K. (2013): Typologia krajów Unii Europejskiej według potencjału konkurencyjnego sektora rolnego. *Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 100(1), 9-22.
15. Poczta W., Fabisiak A. (2007): Changes in labour force resources in agriculture in the Central and Eastern European Countries as a result of accession to the European Union. *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu – CCCLXXXV, Ekonomia*, 6, 109-117.
16. Poczta W., Siemiński P. (2010): Konkurencyjność rolnictwa polskiego po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, 25.
17. Serrão A. (2003): A comparison of agricultural productivity among European Countries. *A Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment*, 1, 14-20.
18. Sipa M. (2007): Innowacje a konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. *Prace Naukowe, Katedra Ekonomii i Zarządzania Przedsiębiorstwem, Politechnika Gdańska, Gdańsk*, 301.
19. Stankiewicz M. J. (2005): Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji. Dom Organizatora, Toruń, 39-45.
20. Strojny J. (2010): Konkurencyjność międzynarodowa sektorów rolno-żywnościowych państw Unii Europejskiej w ujęciu dynamicznym. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rolniczego im. Hugo Kołłątaja w Krakowie, Rozprawy*, nr 462, z. 339, 22.
21. Strojny J. (2012): Pomiar konkurencyjności międzynarodowej rolnictwa unii europejskiej – ujęcie dynamiczne [w:] J. Józwiak (red.), *Wzmacnianie pozycji polskiego rolnictwa – propozycje wstępne*, IERiGŻ, Warszawa, 10.
22. Toth O. (2012): Farm structure and competitiveness in agriculture. European Association of Agricultural Economists 132nd Seminar, October 25-27, 2012, <http://agecon-search.umn.edu/bitstream/139504/2/Toth.pdf>.

23. Woś A. (2003): Konkurencyjność potencjalna polskiego rolnictwa [w:] D. Niezgodna (red.), Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w agrobiznesie, Wydawnictwo AR w Lublinie, Lublin,, 7–19.
24. Zegar J. S. (2011): Dochody rolników po akcesji w Unii Europejskiej. Raport. Realia i co dalej. Fundacja Rozwoju, Warszawa, 4, 9–35.
25. Ziętara W. (2014): Pozycja konkurencyjna polskich gospodarstw rolnych na tle gospodarstw wybranych krajów europejskich. Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych, 4, 63-78.

ANNA NOWAK

KONKURENCYJNOŚĆ WYNIKOWA GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE NA TLE POZOSTAŁYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE DANYCH FADN

Słowa kluczowe: konkurencyjność, gospodarstwa rolne, FADN, Polska, Unia Europejska

STRESZCZENIE

Celem opracowania jest ocena konkurencyjności wynikowej towarowych gospodarstw rolnych w Polsce w porównaniu do pozostałych krajów Unii Europejskiej w latach 2009-2013. Badania przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z bazy danych unijnego systemu rachunkowości gospodarstw rolnych - FADN (Farm Accountancy Data Network). Analizy dokonano na podstawie wybranych wskaźników opłacalności, dochodowości i produktywności czynników produkcji. Wyniki badań wskazują na relatywnie niską konkurencyjność wynikową badanych towarowych gospodarstw rolnych w Polsce. Wartości większości przyjętych do analizy wskaźników kształtują się na poziomie niższym, niż przeciętnie w 27 krajach UE. Dotyczy to zwłaszcza produktywności pracy, osiągała ona w latach 2009-2013 jedynie 27,2% średniego poziomu unijnego. Niższą efektywność wykorzystania tego czynnika produkcji odnotowano w badanym okresie tylko w Bułgarii, Rumunii i na Słowenii. Przewagę w stosunku do średniej unijnej osiągają polskie gospodarstwa rolne objęte systemem rachunkowości rolnej jedynie w zakresie opłacalności i dochodowości produkcji.

ANNA NOWAK

THE COMPETITIVE PERFORMANCE OF THE FARMS IN POLAND COMPARING TO OTHER EUROPEAN UNION COUNTRIES BASING UPON FADN DATA

Keywords: competitiveness, farms, FADN, Poland, European Union

SUMMARY

The aim of the study is to assess the competitive performance of farms in Poland comparing to other European Union countries in 2009-2013. The study was conducted basising upon the accounting data from commercial farms participating in the FADN

(Farm Accountancy Data Network) in European Union. The analysis was based on selected indicators of profitability and productivity of production factors. The results indicate a relatively low competitive performance of farms in Poland. The values of the majority of analyzed indicators are at the lower level than the average in the 27 EU countries. This applies especially to labour productivity, it reached in 2009-2013 only 27.2% of the average EU level. Only Polish farms covered by the rural accounting system reach an advantage in terms of the profitability index and production profitability ratio in relations to EU average.

e-mail: anna.nowak@up.lublin.pl